

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen lausunto

Uhrien ja perheiden asema ja mahdollisuudet saada tukea

Hallituksen esitys, jossa aiotaan kieltää lähisuhdeväkivallan sovittelu pääsääntöisesti ja myös aivan lievempien tekojen osalta, on ongelmallinen etenkin rikoksen uhrin näkökulmasta. Sovittelulla on käytännössä todettu olevan pikemminkin uhrin ja perheen asemaa parantava kuin heikentävä vaikutus.

Esityksessä korostettu tekijän ja uhrin epätasapainoinen valta-asema ja sen tarkka ja laaja selvittäminen ei käytännössä toteudu esitutkinnassa. Esitutkinnassa on poliisilla hyvin rajallinen ja ohut kontakti sekä uhriin, että rikoksesta epäiltyyn. Myöskään pelkkä rikosprosessi ei auta tätä selvittämistä. Lievissä tapauksissa, kuten yksittäisissä läpsäisyissä, kumoon tönäisyissä ja muissa tämäntyyppisissä tapauksissa se ei ole edes järkevää ajankäytöllisesti tai muutoinkaan.

Tyypillisessä tapauksessa poliisi kuulee yhden kerran asianomistajan ja rikoksesta epäillyn ja hankkii mahdollisia muita todisteita. Poliisi tekee myös jonkinlaisen riskinarvion. Valitettavan usein rikoksesta epäilty ei suostu kertomaan tapahtumasta mitään. Lähes yhtä yleistä on se, että rikoksen uhri vaikenee. Asianosaisten kertomukset ovat yhä edelleen esitutinnan ja tulevan syyteharkinnan sekä mahdollisen tuomion tärkein pohja.

Esitutkimenettely ei ole omiaan kannustamaan kumpaakaan osapuolta avaamaan perheen tapahtumia laajemmin, eikä siihen yleensä esitutkinnassa ole intressiäkään. Poliisin tehtävä, rikoksen esitutkiminen ja syyteharkintaan saattaminen, keskittyy yleisesti ottaen rikoksen tunnusmerkistön selvittämiseen.

Motiivina vaikenemiselle voi olla monia, kuten esityksessä esiin tuotu epätasapainoinen valtasuhde, pelko, mutta myös käytännön syyt, kuten jaksamattomuus puida asiaa, pelko tulevasta rangaistuksesta itselle tai läheiselle, perhettä kuormittavat lisäkulut esimerkiksi mahdollisten sakkojen muodossa.

Uhrin ja väkivallantekijän ohjaamien tukipalveluihin ovat poliisin velvollisuus ja arkipäivää. Käytännössä uhrin ohjaaminen onnistuu lähisuhdeväkivaltatapauksissa kohtalaisesti, mutta väkivallantekijän ohjaamisen onnistuminen on erittäin vähäistä. Vuonna 2024 on Kaakkois-

Suomen poliisilaitokselta saatu ohjattua vain yksi henkilö väkivaltatyöhön poliisin toimesta.

Rikosprosessissa rikosentekijä ei joudu kohtaamaan tekoaan aidosti missään vaiheessa. Rikosprosessissa rikoksesta epäilty voidaan kuulla lyhyesti yhden kerran, kenties puhelimitse, ja usein prosessi päättyy syyttämättäjättämispäätökseen prosessuaalisella (ei näyttöä -perusteella). Epäillyn tunnustaessakin tai näytön muuten riittäessä asian käsittely tuomioistuimessa ei edellytä vastaajan läsnäoloa.

Ainoat kontaktit rikoksesta epäillyllä viranomaisiin koko rikosprosessissa voivat olla kuulustelu, syyttämättäjättämispäätös/haastehakemus/tuomioistuimen päätös kirjeitse kotiin. Lopputuloksena voi olla esimerkiksi sakko, joka maksetaan perheen yhteisistä varoista, joka taas voi olla uuden riidan aihe perheessä. Rikosprosessi ainakaan lievemmissä tapauksissa ei edesauta uhrin tai perheen asemaa oikeastaan millään lailla.

Käytännössä lähisuhdeväkivallan osapuolten ohjaaminen tukipalveluihin on erittäin hankalaa, varsinkin lievissä ja etenkin kiistetyissä jutuissa.

Sovittelulla annetaan osapuolille mahdollisuus käsitellä yhdessä asiaa puolueettomien sovittelijoiden läsnä ollessa. Sovittelun restoratiivinen lähestymistapa poikkeaa oikeusteorialtaan perinteisestä rikosprosessista, eli se on nimensä mukaisesti korjaavaa oikeutta. Sovittelulla annetaan rikosentekijälle mahdollisuus korjata rikoksella aiheuttamansa vahinko ja myös korjata itse omaa toimintaansa. Sovittelulla on lukemattomia onnistumisia myös lähisuhdeväkivallan saralla ja sillä on voitu parantaa uhrin oikeuksien toteutumista. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa saavutetaan monesti sovinto, kuten anteeksipyyntö tai jonkinlainen käyttäytymissopimus. Sopimukseen voi sisältyä myös sitoutuminen auttaviin palveluihin. Sovittelussa voidaan myös seurata tukipalveluihin sitoutumista. On myös huomattava, ettei poliisilla ole toimivaltaa seurata tai selvittää perheiden elämää sen laajemmin kuin käsillä oleva rikosasia.

Osapuolten ohjaaminen tuen piiriin sovittelusta on havaintojen perusteella onnistunut paremmin kuin poliisista. Etenkin rikosentekijöiden ohjaaminen väkivaltatyöhön on onnistunut Kaakkois-Suomessa huomattavasti poliisia paremmin. Sovittelussa kartoitetaan myös laajasti osapuolten ja perheen tilannetta ja ohjataan tilanteen mukaan paikallisesti esimerkiksi rikosuhripäivystykseen, väkivaltatyöhön, kriisikeskukseen, päihdetyöhön ja mielenterveyspalveluihin. Motivointi tukipalveluihin on isossa osassa sovittelua ja tehdään aina heti alkuvaiheessa, sovittelun edellytysten

arvioinnin yhteydessä erillistapaamisessa. Aikaa tähän kuluu yleensä tunnista puoleentoista. Lähisuhdeväkivallan sovittelu aloitetaan aina erillistapaamisilla. Osapuolten ohjaamisen merkitystä rikosten ennaltaehkäisyssä ei voine liikaa korostaa. Käytännössä on huomattu, että rikoksentekijä avautuu paremmin sovittelussa asian käsittelyyn kuin poliisin kuulustelussa ja näin ollen asiaa käsitellään hyvinkin laajasti, kun rikoksentekijä ottaa vastuuta teostaan. Tällä asian käsittelyllä on myös ennalta estävää vaikutusta.

Lailla ei tulisi rajata kategorisesti kaikkea lähisuhdeväkivaltaa, ainakaan esityksen mukaisesti RL 21 luvun 16 §:n 1 momentin 2 kohdassa lueteltujen lähisuhteiden laajuudessa.

Esimerkkeinä vaikkapa oman lapsen vanhempiin kohdistama lievä väkivalta, kuten riidan yhteydessä tyttären heittäminen suolapurkki äidin otsaan. Karrikoitu esimerkki, mutta tosittapaus elävästä elämästä. Rikosprosessi ei ole ratkaisu tämäntyyppiisiin tilanteisiin. Kyseisen rikoslain määritelmän käyttäminen rajaamisessa aiheuttaisi lukuisia muita käytännön esteitä, kuten sisarusten välisiä ristiriitatilanteita, joita ei voitaisi enää sovittaa.

On huomattava, että poliisi suhtautuu jo nyt hyvin kriittisesti lähisuhdeväkivallan sovitteluun ja Poliisihallituksen ohjeiden lisäksi Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen sisäisessä ohjeessa on lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisessa kielletty ns. kirjemallin käyttö ja harkinta sovitteluohjaamiseen tulee tehdä aina päällystötutkinnanjohtajan arvioinnin perusteella. Kaakkois-Suomen poliisissa ohjataan nykyäänkin vain lievimpiä lähisuhdeväkivaltatapauksia sovitteluun. On myös todennäköistä, että sakkomenettelyn käyttö tulisi lisääntymään lähisuhdeväkivallassa, joka luonnollisesti tarkoittaa hyvin nopeaa menettelyä ja entistä ohuempaa lähisuhteen ja perheen kokonaistilanteen arviointia.

Lähisuhdeväkivaltaa tulisi edelleenkin voida sovittaa, ja vähintäänkin nimikkeenä lievä pahoinpitely tulisi jättää sovittelumahdollisuuksien piiriin edelleen, myös lähisuhdeväkivallan osalta. Etenkin lievemmissä tapauksissa sovittelun edut verrattuna rikosprosessiin ovat kiistattomat, eikä niitä tulisi rajata lailla.

Valtiovallan tulisi luottaa viranomaisten kykyyn hoitaa prosessit yksilöllisesti ja asianmukaisesti ja tarvittaessa tukea poliisin mahdollisuuksia selviytyä lähisuhdeväkivallan tutkinnasta. Kriteeristöä lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamiseen voidaan ohjata poliisin sisäisellä ohjeistuksella, kuten tähänkin asti.

Resurssivaikutukset

Erikoistuminen lähisuhdeväkivallan tutkintaan olisi tarpeellista. Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella ei ole erityisesti lähisuhdeväkivallan tutkintaan erikoistuneita rikostutkijoita tai tutkintaryhmiä.

Sovittelussa lähisuhdeväkivaltaa sovitellaan siihen erikseen koulutettujen sovittelijoiden toimesta ja sovittelun edellytysten arviointi tehdään myös tarkkojen kriteereiden perusteella ammattilaisten toimesta. Poliisissa laajempi tukipalveluihin ohjaaminen on ikään kuin ulkoistettu sovittelutoiminnan harteille. Etenkin riskinarviointiin ja perheen kokonaisuuden arviointiin tarvitaan poliisissa lisää koulutusta ja huomattava määrä työaika.

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksella tutkitaan lähisuhdeväkivaltaa ns. perustutkinnan seitsemässä tutkintaryhmässä alue- ja aikavastuisiin perustuen sekä ns. lapsiryhmässä ja vuonna 2025 aloittavassa nuorten ryhmässä.

Lähisuhdeväkivaltatapauksia tulee Kaakkois-Suomen poliisille jokaiseen yllä mainittuun tutkintaryhmään tutkittavaksi useita joka viikko. Yksi sovittelutoiminnan virallisistakin tarkoituksista on poliisin ja muiden rikosprosessin toimijoiden resurssien säästäminen.

Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen näkemyksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen vaatisi n. puolen tutkijaresurssin verran/ryhmä eli yhteensä 4,5 rikostutkijan työpanoksen lisäämisen.